

Ibn Síná

KNIHA DEFINIC

(*Risálat fíl-Hudúd*, přeložila Dr. Jarmila Štěpková, SNPL, 1954, ss. 62-66)

3. Definice rozumu

Pojem rozumu sdružuje mnoho významů.

Rozumem se nazývá prvotní zdravá mysl člověka a jeho definice zní : Jest to schopnost, kterou se rozlišují věci šeredné od věcí krásných.

Rozumem se také nazývá to, co člověk získává zkušeností z obecných řádů. Jeho definice jest : Významy, sdružené v mysli, předpoklady, z nichž se odvozuje užitečné a žádoucí. Rozumem se nazývá i jiný pojem, jehož definice jest : Chválihodný stav člověka v jeho pohybech, klidu, řeči a rozhodování.

V těchto třech významech se užívá pojmu rozum všeobecně. Pro filosofy má pojem rozum osm významů.

První z nich je rozum, jak se o něm zmiňuje Filozof v knize „Al-Burhán“, kde jej rozlišuje od vědění. Praví : „Významem tohoto slova rozum jsou představy a přesvědčení, k nimž dochází v duši prostřednictvím mysli. Vědění jest to, co je získané.“

Druhy rozumu, uvedené v knize „O duši“, jsou : rozum spekulativní a rozum praktický. Rozum spekulativní je schopnost duše přijímat bytnosti věcí obecných, pokud jsou obecné.

Rozum praktický je schopnost duše jakožto hybný princip schopnosti toužit po tom, co si vybrala z jednotlivin pro zamýšlený cíl.

Dále se rozumem nazývají četné schopnosti rozumu spekulativního. K nim patří :

Rozum materiální. Jest to schopnost duše přijímat bytnosti věcí oproštěné od hmoty.

Rozum vrozený. Jest to dovršení této schopnosti natolik, že se stává možností blízkou aktu a uskutečňuje to, co Filozof nazval rozumem v knize „Al-Burhán“.

Dále jest rozum v aktu. Jest to to, čím duše dovršuje dokonalost jakékoliv formy, anebo jest to forma myšlení, a jakmile tomu rozum chce, uskutečňuje se v aktu.

Dále je rozum získaný. A to jest bytnost oproštěná od hmoty, vrytá do duše popudem z vnějšku.

Dále jsou druhy rozumů, které se nazývají rozumy činné – a to jest každá bytnost zcela oproštěná od hmoty.

Definice činného rozumu :

Co se týká toho, co jest rozum, jest to formou substance, jeho podstatou je bytnost, která je prostá hmoty, nikoliv však abstrakce, jež je mimo hmotu a mimo vztah k ní. Jest bytností každé bytosti.

Rozum činný jest substance s již zmíněným atributem, k jejíž povaze patří to, že osvěcuje rozum materiální, který tím přechází z možnosti do aktu.

4. Definice duše

Jest to pojem sdružující různé významy. Rozpadá se na význam, který zahrnuje člověka, živočicha a rostlinu, a na význam zahrnující lidi a anděly nebeské.

Definice prvního významu zní : Jest to plnost, kterou fysické tělo získává život v možnosti.

Definice duše ve druhém významu zní : Jest to netělesná substance, to jest plnost tělesa, které se pohybuje svobodnou vůlí na základě principu vyjadřování myšlenek, to jest principu rozumového, v možnosti nebo v aktu.

To, co jest v možnosti, to je druhový rozdíl lidské duše. To, co jest v aktu, to jest druhový rozdíl nebo stálá vlastnost duše vesmírné, andělské.

A říká se : „Rozum vesmírný“ a „rozum všeho“ a „duše vesmírná“ a „duše všeho“. Rozum vesmírný je pojem, jímž se označuje velký počet různých rozumů, které patří lidským jedincům. Neexistuje ve skutečnosti, nýbrž pouze v představě.

„Rozum všeho“ označuje dva pojmy, poněvadž slovo „vše“ má dva významy. První z nich značí celistvost světa, a druhý Nejvzdálenější těleso, jehož hmota se nazývá „hmota všeho“ a jeho pohyb „pohyb všeho“, protože vše jest zahrnuto pod jeho pohybem.

A říká se rozum všeho, protože veškerý rozum z něho vychází, což jest pojem první. My pak vykládáme tento pojem tak, že je to souhrn podstat, po všech stránkách oproštěných od hmoty, které nemají pohyb ani v podstatě, ani v případě, a pohybují se jen touhou.

Co do počtu poslední je v tomto souhrnu činný rozum v lidských duších. Tento souhrn, to jsou principy všeho, které následují po prvním principu, a tento první princip je Stvořitel všeho.

Co se týká rozumu ve druhém smyslu, jest to rozum, který je substancí po všech stránkách oproštěnou od hmoty.

Jest to hybný princip, který uvádí vše v pohyb tím, že vše k němu touží. A jeho bytí je první, co vyplynulo z první bytosti.

Co se týká duše vesmírné a duše všeho, jest pak duše vesmírná pojem, jímž se označují četné rozličné duše při odpovědi na otázku „Co jest to?“, při čemž každá z nich patří nějaké osobě.

A duše všeho, obdobně jako rozum všeho, je souhrn netělesných substancí, to jest plnost, ovládající nebeská tělesa, jimiž pohybuje podle rozumové volby. Jest to netělesná substance, která jest první plností Nejvzdálenějšího tělesa, jímž pohybuje podle rozumové volby pohybem všeho.

Vztah duše všeho k rozumu všeho je týž jako vztah naší duše k rozumu činnému. Duše všeho je princip blízký bytí organických těles. A v tom, že dává bytí, je na nižším stupni, nežli je stupeň rozumu všeho, z jehož bytí její bytí vychází.